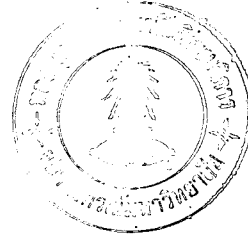

อัยการกับการดำเนินคดีอาญา

บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา

ตามที่กล่าวมาแล้วตอนต้นว่า อัยการ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยเป็นหน่วยงานย่อยหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ดำเนินงานต่อจากกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน พิจารณาว่าการสั่งฟ้องผู้ต้องหา หรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา อำนาจหน้าที่ของอัยการดังกล่าวเป็นการกระทำในนามของรัฐ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนได้เสียของประชาชน ดังนั้น บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ในประเทศไทยก่อตั้งระบบอัยการขึ้นครั้งแรกในกระทรวงยุติธรรม ได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของอัยการไว้อย่างชัดเจนว่าให้มีหน้าที่ฟ้องผู้กระทำผิดกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒ อันเป็นข้อบังคับสำหรับราชการในกรมอัยการ ซึ่งกำหนดว่า

"...อธิบดีมีอำนาจเลือกผู้พระราชกำหนดกฎหมายชานีชานาญแมนยาคีมาตั้งเป็นราชขุนศรีและเนคินันตพิท ใให้เป็นที่ปรึกษาของกระทรวงมหาดวง กรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นทนายความในนามราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างแแต่งประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ, แปลกฎหมายนานาประเทศ ออกเป็นภาษาไทย ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิด ลงพระราชาอาญา..."

และข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๖ คำมสารตราที่ ๓๖๕๓๘ เรื่องส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ ๑๗ เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๖ ข้อ ๔๗ บัญญัติว่า

"พนักงานรักษาพระอัยการมีอำนาจและหน้าที่ที่จะต้องสืบสวนเอาตัวโจรผู้ร้ายแลแต่สมัครพรรคพวก ซึ่งดวงพระราชาอาญาฐานอุกฉกรรจ์ และไตสวนเอาหลักฐานพยานให้เห็นเท็จจริงในข้อพิพาทของคนเหล่านั้น แลฟ้องร้องต่อศาลให้พิพากษาโทษผู้ดวงพระราชาอาญาตามกฎหมาย ทั้งคอยตรวจตราการลงพระราชาอาญาแก่ผู้ผิดให้ตรงตามคำพิพากษา และมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คำพิพากษา เมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง"

ดังจะเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของอินเดีย มาตรา ๔ ได้บัญญัติไว้คร่าวๆ ว่า "อัยการคือบุคคลที่ตั้งเพื่อฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาในนามของพระมหากษัตริย์" ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์คดีพิพาทของไทย ตามกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น

การทำหน้าที่เป็นผู้ฟ้องผู้กระทำผิดกฎหมายนั้น มีผลทำให้อัยการ "เป็นฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย" อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ แต่การที่อัยการจะทำตัวเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามกับจำเลยโดยเคร่งครัดเพียงใด น่าจะพิจารณาควยว่าหลักการดำเนินคดีในประเทศไทยโน้มเอียงไปทางใด

เป็นที่ทราบที่อยู่แล้วว่า การดำเนินคดีที่ไต่กันอยู่ในประเทศต่าง ๆ แยกได้เป็น ๒ หลักใหญ่ ๆ คือ

หลักการค้นหาความจริง (Inquisitorial) ซึ่งอัยการกับผู้พิพากษาช่วยกันค้นหาความจริงในศาล ผู้พิพากษาทำหน้าที่ไต่สวนข้อกล่าวหา แล้วพิพากษาคัดสินไปตามความเห็น และถือว่ารัฐ (อัยการ) เท่านั้นที่จะฟ้องคดีอาญาได้ ยกเว้นความผิดที่ราษฎรจะฟ้องเองได้บางประเภท ซึ่งเป็นหลักที่ไต่กันอยู่แพร่หลายในประเทศภาคพื้นยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ฯลฯ รวมทั้งบางประเทศในทวีปเอเชียเช่นญี่ปุ่น

หลักการกล่าวหา (Accusatorial) ซึ่งไต่กันในประเทศอังกฤษและประเทศที่พูดภาษาอังกฤษ หลักการนี้ให้สิทธิประชาชนทุกคนมีอำนาจกล่าวโทษได้โดยรัฐเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ให้เป็นการที่เอกชนฟ้องร้องกันเอง เป็นโจทก์ เป็นจำเลยต่อหน้าศาล

ซึ่งมีผู้พิพากษาและลูกขุน (Jury) เป็นผู้ชี้ขาด และถือว่าโจทก์และจำเลย เป็นคู่ความ
เท่าเทียมกัน โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิด จำเลยก็พยายามนำสืบแก้ว่า
ตนมิได้กระทำความผิด

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้กล่าวว่

ระบบของกฎหมายภาคพื้นยุโรปแตกต่างกับระบบแห่งกฎหมายอังกฤษ
ในข้อที่ว่า ทางภาคพื้นยุโรป หนักไปในทางหลักค้นหาความจริง (Das
Inquisitionsprinzip) ซึ่งอัยการและผู้พิพากษาช่วยกันค้นหาความ
จริง และพิพากษาคตามความจริงที่ค้นพบ ซึ่งตามหลักนี้อัยการยอมไม่มีฐานะ
อยู่ในลำดับเดียวกับจำเลย ศาลเยอรมันถึงกับให้อัยการนั่งอยู่บนบัลลังก์
ชั้นเดียวกับผู้พิพากษา ส่วนระบบแห่งกฎหมายอังกฤษ หนักไปในทางที่ถือว่า
อัยการ เป็นคู่คดีเท่าเทียมกับจำเลย สำหรับประเทศไทยในขณะใช้พระราช
บัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญาไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ ก็ได้ยอมรับเอา
ระบบกฎหมายอังกฤษ...

การที่ประเทศไทยได้ยอมรับเอาหลักการดำเนินคดีแบบกล่าวหาของอังกฤษ
มาใช้นี้ ส่งผลมาถึงการดำเนินคดีของอัยการบางประการ กล่าวคือ การดำเนินคดี
ในศาลนั้นมีได้ใช้หลักให้อัยการร่วมกับศาลค้นหาความจริง แต่อัยการจะทำหน้าที่เป็น
โจทก์นำสืบพยานหลักฐานในศาล เพื่อพิสูจน์ให้ศาล เชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลย
กระทำความผิด และจำเลยก็นำสืบว่าตนมิได้กระทำความผิดตามฟ้อง โดยศาลวางตัวเป็นคนกลาง
อย่างเคร่งครัด พิพากษาคัดสินคดีจากพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบเป็นหลัก แม้จำเลยจะ
ไม่มีพยานนำสืบ หรือพยานจำเลยจะรับฟังไม่ได้ แต่หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้เป็น
ที่พอใจแก่ศาลว่าจำเลยกระทำความผิด ศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง

หยุด แสงอุทัย, บันทึกเรื่องคำพิพากษาฎีกาหมู่เกี่ยวกับฟ้อง เคลือบคลุม,
บทบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๓, เล่มที่ ๑๒ ตอน ๒, หน้า ๓๓๘.

ก็จะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้วิเคราะห์คำว่าอัยการไว้ใน มาตรา ๒(๕) ว่า

"พนักงานอัยการ หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือ เจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจ เช่นนั้นก็ได้อ"

จากการที่ศาลกำหนดบทบาทการวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และการกำหนดให้อัยการในประเทศไทย เป็นโจทก์ที่ต่อกรมตำรวจในการดำเนินคดีอย่างยิง เพื่อให้ศาลถือ เป็น เหตุยกฟ้อง ได้มีส่วน โหม้มนาวให้เกิดความเคร่งครัดในการวางตน เป็นโจทก์มากขึ้น เช่น

๑. การลงชื่อเป็นผู้ฟ้องคดีอาญานั้น ได้ใช้คำว่า "พนักงานอัยการ" โจทก์ ซึ่งความจริงแล้ว เป็นการไม่ถูกต้อง เพราะอัยการมิใช่ เป็นโจทก์ด้วยตนเอง เหมือน เอกชนฟ้องคดีอาญากันเอง แต่กระทำการแทนรัฐและประชาชนจึงควรบอกที่มา หรือชื่ออัยการใดทำการในนามของใคร ในขณะที่ประเทศอังกฤษซึ่ง เป็นที่มาของการ ดำเนินคดีระบบดาวหา อัยการจะฟ้องคดีในนามของพระมหากษัตริย์ และในสหรัฐอเมริกา อัยการจะฟ้องคดีในนามของสหรัฐอเมริกา ๒

จริงอยู่การจะใช้ชื่อเป็นโจทก์ฟ้องนั้นอย่างไร ดูเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ในแง่ของจิตวิทยา จะมีผลผูกพันทางจิตใจอัยการมากพอสมควร นอกจากนี้ในทัศนะของประชาชนทั่วไปก็จะพลอยฝังแน่น อยู่ตลอดเวลาว่าอัยการคือผู้ที่มีหน้าที่ฟ้อง เอาคน เข้าคุก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้อธิบายคำว่า อัยการไว้ใน หน้า ๑๐๑๕ ว่า "อัยการ (อัยยะ.....) น. ชื่อกรมหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ฟ้องความแผ่นดิน, เจ้าหน้าที่ในกรมนี้"

ในการประชุมอัยการจังหวัดและอัยการพิเศษประจำเขตทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้มีผู้เสนอให้เปลี่ยนชื่ออัยการผู้เป็นโจทก์ใหม่ โดยใช้ชื่อว่า "รัฐบาลแห่งพระมหากษัตริย์ โดยพนักงานอัยการ...โจทก์" แต่ข้อเสนอนี้ตกไป (ประมวลระเบียบข้อบังคับและหลักปฏิบัติราชการ กรมอัยการ เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์ ๒๕๑๗), หน้า ๔๓.

๘

ดังนั้น หากอัยการจะมีที่ท่าอ่อนปรนหรือพิทักษ์ปกป้องสิทธิของผู้กระทำผิดก็ไม่ได้ที่จะ
คิดไปในแง่ต่าง ๆ นานา ดังที่ปรากฏในความเห็นของผู้ที่คัดค้านโครงการชะลอการ
ฟ้องของกรมอัยการ

๒. เมื่อพิจารณาจากการแสดงความเห็นหรือการปฏิบัติบางครั้งของอัยการ
เอง ก็พอทำให้เห็นความระมัดระวังในการดำเนินคดีได้มีส่วนกำหนดบทบาทและความ
คิดของอัยการ อยู่มาก. เช่น

๒.๑ ในการประชุมอัยการพิเศษประจำเขต พ.ศ. ๒๕๐๕ กอง
อัยการ (ปัจจุบัน เปลี่ยนชื่อ เป็นกองที่ปรึกษา) ได้เสนอข้อที่ประชุมว่า ในคดีที่ข้อชี้บด
กรมอัยการชี้ขาดให้ฟ้องหรืออุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายนั้น สมควรจะให้ดำเนินคดีให้ถึง
ที่สุด ฉะนั้น ถ้าศาลพิพากษายกฟ้องหรือยกอุทธรณ์ ควรจะอุทธรณ์และฎีกาคดีนั้นให้ถึง
ที่สุด ไม่ควรยุติเพียงศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์โดยอาศัยเพียงแต่เหตุที่ว่า พนักงาน
อัยการไต่สิ่งไม่ฟ้อง ไต่สิ่งไม่อุทธรณ์ พนักงานอัยการจึงต้องยื่นคำสั่งของคนไว้เสมอ
แต่ในที่สุดที่ประชุมมีมติไม่เห็นด้วยกับข้อ เสนอดังกล่าว *

๒.๒ ในการประชุมอัยการจังหวัดและอัยการพิเศษประจำเขตทั่ว
ราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๔ อัยการจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เสนอข้อที่ประชุมว่า
ผู้ต้องหาที่กระทำผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงในสำนวนชี้ควา
กระทำไปโดยป้องกันตัวเกินสมควรแก่เหตุหรือบรรเทาโทษ กระณิอย่างนี้อัยการควรจะ
บรรยายฟ้องโดยระบุให้ปรากฏว่าจำเลยกระทำการป้องกันตัวเกินสมควรแก่เหตุหรือ

* ประมวลระเบียบฯ กรมอัยการ เล่ม ๒ หน้า ๒๔๒ - ๒๔๕.

อนึ่ง สังเกตว่าในแบบรายงานประจำปี เกี่ยวกับการดำเนินคดีของอัยการ
ซึ่งเรียกว่า แบบ "บ. ๖" ในของรายงาน "ความสำเร็จไปโดย" มีช่องให้ลงว่า
"อัยการชนะหรืออัยการแพ้ หรือถอนฟ้อง หรืออย่างอื่น" ซึ่งอาจทำให้อัยการและบุคคล
ภายนอกเกิดความรู้สึกใหม่ เอียงว่าการดำเนินคดีนั้น ถือเอาผลการแพ้ชนะคดีเป็นหลัก
ใหญ่.

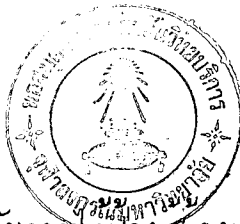
บรรกาลโทสะได้หรือไม่ ผู้เสนอเห็นว่าน่าจะบรรยายได้ เพราะไม่ผิดกับ ป.วิ.อาญา ม. ๑๕๕ (๕) และเป็นการบรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด และเป็นการให้ความเป็นธรรมแก่จำเลย

ข้อเสนอคงกล่าวมีผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยให้ความเห็นสรุปได้ว่าไม่ควรบรรยายฟ้องไปเช่นนั้น เพราะจำเลยมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีว่าป้องกันตัวหรือบันดาลโทสะก็ได้ การบรรยายฟ้องไปเช่นนั้นเป็นการผูกมัดตัวเราเองว่าข้อเท็จจริงนั้น ๆ เป็นการป้องกันตัวเกินกว่าเหตุ หรือเป็นการบันดาลโทสะ ถ้าศาลไม่เห็นด้วยว่าเป็นการป้องกันตัว ศาลจะลงโทษเกินกว่านั้นไม่ได้ แต่ถ้าเราไม่บรรยายฟ้องไป ศาลก็ลงโทษได้ อีกประการหนึ่ง การบรรยายฟ้องไปเช่นนั้น หากสืบพยานไปปรากฏว่าไม่ใช่ บันดาลโทสะหรือป้องกันตัว ประชาชนจะครหานินทาว่าอัยการบรรยายฟ้องโดยเจตนาจะช่วยเหลือจำเลย เป็นการเสียหายแก่ราชการ จึงไม่ควรบรรยายฟ้องไปเช่นนั้น

ในที่สุดที่ประชุมลงมติว่าไม่ควรบรรยายในกรณีเช่นนี้ลงไว้ในฟ้อง
 ดังนั้น ในการร่างฟ้องคดีอาญานั้น แม้ข้อเท็จจริงจากการสอบสวนจะฟังได้ว่า ผู้ต้องหากระทำความผิดซ้ำโดยป้องกันตัวเกินสมควรแก่เหตุหรือ บันดาลโทสะซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๘, ๗๒ บัญญัติว่า หากศาลฟังได้ว่าจำเลยกระทำการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำ ต้องกระทำหรือกระทำ โดยบันดาลโทสะจริง ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ แต่อัยการจะฟ้องผู้ต้องหาเหล่านั้น ๆ เป็นจำเลยฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๕ ซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต

การร่างฟ้องดังกล่าว หากวิเคราะห์กันแล้ว จะเห็นได้ว่า

ประมวลระเบียบข้อบังคับและหลักปฏิบัติราชการ กรมอัยการ เล่ม ๒

๒.๒.๑ อัยการเคฟองผู้ต้องหาในฐานะความผิดที่หนักกว่าข้อเท็จจริงที่รับฟังได้จากการสอบสวน ซึ่งไม่เป็นกรรมแก่จำเลย ตามความรู้สึกของจำเลยและบุคคลทั่วไป จะมองในแง่ว่าอัยการเอาเปรียบจำเลย

๒.๒.๒ ทำให้จำเลยมีภาระหนักขึ้น เช่นการประกันตัวในชั้นศาล เพราะถูกฟ้องด้วยความผิดอุกฉกรรจ์ ฐานฆ่าผู้อื่น หลีกเลี่ยงการใช้ประกันตัวต้องมีราคาสูงกว่าความผิดธรรมดาและก่อนศาลจะให้ประกันตัว กฎหมายกำหนดให้สอบถามอัยการใจตกก่อนว่าจะคัดค้านหรือไม่ ซึ่งอัยการอาจจะคัดค้านหรือไม่คัดค้านก็ได้

๒.๒.๓ ในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึก และคดีความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ต้องฟ้องยังศาลทหารในยามไม่ปกติ และเป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ ฎีกาสิ้นสุดเพียงศาลชั้นต้น

๒.๒.๔ การร่างฟ้องว่า จำเลยกระทำผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ซึ่งเป็นความผิดอุกฉกรรจ์ โทษถึงประหารชีวิต แล้วปล่อยให้เป็นหน้าที่ของจำเลยต่อสู้คดีเอาเองว่ากระทำโดยป้องกันตัวเกินสมควรแก่เหตุ หรือ บั่น คาล โทสะ นั้น เป็นการกำหนดฐานะของอัยการในการดำเนินคดีว่าเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย ความระบมกล่าวหาอย่างเคร่งครัดเกินไป ความจริงแล้วกฎหมายมิได้มีเจตนารมณ์ให้อัยการกำหนดฐานะตนเอง เช่นนั้นแต่อย่างใด

๒.๒.๕ ความระมัดระวังต่อขอครหาของประชาชน โดยมีส่วนกำหนดบทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอย่างมาก เพราะอัยการถือว่าเป็นฝ่ายยุติธรรม ดังนั้น การกระทำใด ๆ ที่อาจทำให้ประชาชนครหาซึ่งถือเป็นเรื่องร้ายแรงสำหรับอัยการแล้ว ก็จะพยายามหลีกเลี่ยงให้มากที่สุด แม้ว่าหลายกรณีที่อัยการเห็นว่า

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้มีการอบรมทางภาคทฤษฎีแก่อัยการผู้ช่วยจำนวน ๑๓๕ คน และนายกุลพล พลวัน อัยการประจำกอง กองวิชาการได้ออกแบบสอบถามแก่อัยการผู้ช่วยและถามความเห็นในประเด็นนี้ด้วย ปรากฏว่าอัยการผู้ช่วยประมาณ ๕๐ % มีความเห็นว่า อัยการควรร่างฟ้องตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวน คือการฟ้องฐานกระทำโดยป้องกันตัวเกินสมควรแก่เหตุ หรือ โดยบั่น คาล โทสะแล้วแต่กรณี.

ควรนอนปรนหรือเห็นใจคือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด (ซึ่ง เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง) แต่ความระมัดระวังต่อข้อครหาดังกล่าว ทำให้ัยการจำนวนไม่น้อยเกิดความลังเล ไม่อาจตัดสินใจกระทำกร เช่นนั้นและมอบภาระให้ไปพิสูจน์กันในศาล กรณีนี้เกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวินิจฉัยสิ่งคี่ว่าควรฟ้องหรือไม่ควรฟ้อง หรือควรฟ้องความผิดฐานใด ดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น

อัยการกับการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด

จากบทบาทของอัยการในประเทศไทยดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นเพียงการแสดงให้เห็นถึงแนวความคิด หรือการปฏิบัติของเราว่าแต่ครั้ง เดิมกำหนดวิถีการทำงานไว้อย่างเคร่งครัดในแง่ของความระมัดระวังผลเสียหายของคดี ซึ่งก็นับเป็นเจตนารมณ์ที่ดีประการหนึ่งในอันที่จะรักษาคุ้มครองผลประโยชน์และความสงบสุขของสังคมให้มากที่สุด

แต่แนวความคิดหรือการปฏิบัตินั้น อาจจะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสังคมและแนวความคิดทางกฎหมายในปัจจุบัน เพราะได้มีแนวความคิดใหม่ขึ้นมาว่า อัยการนั้นมีไข่มุมคุ้มครองผลประโยชน์ของสังคมเพียงอย่างเดียว แต่อัยการมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของสามฝ่ายพร้อม ๆ กันคือ

- ๑. สิทธิส่วนตัวส่วนเสียหายของสังคม
- ๒. สิทธิส่วนตัวเสียหายของผู้เสียหายและ
- ๓. สิทธิส่วนตัวเสียหายของผู้ต้องหาหรือจำเลย

กึ่ง เซน เคนนี่ (Kenny) นักนิติศาสตร์ชาวอังกฤษอธิบายถึงหน้าที่อัยการในประเทศอังกฤษว่า

"อัยการ เป็นผู้แทนของรัฐ เป็นผู้รักษาความยุติธรรม อัยการมีหน้าที่ช่วยเหลือลูกขุนในการค้นหาความจริง อัยการจะต้องไม่ปิดบังหลักฐานใด ๆ อันเป็นประโยชน์แก่จำเลย อัยการจะต้อง เปิดเผยข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ปรากฏแก่ลูกขุน ให้

ถูกขุนไค้ทราบโดยละเอียด ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เพื่อให้ถูกขุนสามารถนำข้อกฎหมายไปปรับกับข้อเท็จจริงนั้นได้" ๑

ความคิดใหม่ให้เห็นเด่นชัดเกี่ยวกับบทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา ปรากฏอยู่ในการรายงานการประชุมนักกฎหมายทั่วโลกเกี่ยวกับกฎหมายอาญา ครั้งที่ ๕ ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อระหว่างวันที่ ๒๔ - ๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๗ เรื่อง "บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา" ๒ ซึ่งขอคัดทอนบางส่วนมา แสลงไว้ดังต่อไปนี้

โดยที่ประชุมเห็นว่า "อัยการควรให้ความสนใจต่อผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งคือศักดิ์ศรีของเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ และต่อสิทธิและส่วนได้เสียของเขา ด้วยเหตุนี้ วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจึงต้องให้เหมาะสมแก่แต่ละบุคคล และเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะปรับปรุงและให้กลับเข้าสังคมได้

อัยการย่อมต้องมีมนุษยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ในการประจันหน้ากับผู้ต้องหา ในการพิจารณาความผิดในการสอบสวนและวิธีการที่ใช้ในการสอบสวน ในการฟ้องร้อง และขอให้ลงโทษ โดยจะต้องคุ้มครองส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องไม่เฉพาะของสังคมเท่านั้น แต่ของจำเลยด้วย

๑ ดูช เปรุนาวิน, ศาสตราจารย์, พลโท และอรรถไกรวัลวดี, หลวงกรมอัยการ (พิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงอรรถปรีชาบุญการ) (พระนคร : ม.ป.ท. ๒๕๑๓), หน้า ๔๗.

๒ อุททิศ แสนโกศิก. บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา, อัยการนิเทศ, เล่ม ๒๗. ฉบับที่ ๑ ๒๕๐๘, หน้า ๔๓.

อัยการมีหน้าที่ต้องแนะนำจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิทธิของเขาตามกฎหมาย แม้ว่าเขาไม่มีทนาย อัยการต้องชี้แจงน้ำหนักระหว่างสิทธิและส่วนได้เสียของสังคมกับสิทธิและส่วนได้เสียของผู้ต้องหาอยู่ตลอดเวลา

จากตัวอย่างของแนวความคิดของนักกฎหมายทั่วโลก เกี่ยวกับอัยการ ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าสังคมใหญ่หวังจะให้อัยการ เข้ามามีส่วนช่วยเหลือดูแลคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดมากยิ่งขึ้น แทนที่จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้กระทำผิด เช่นที่เคยมีการเข้าใจกันมาตั้งแต่เดิม

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและส่วนได้เสียของผู้ต้องหา หรือจำเลย ซึ่งเป็นเรื่อง เชื่อมโยง ไปถึงการชะลอการฟ้อง อันเป็นวัตถุประสงค์ของการทำวิทยานิพนธ์การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้น อาจจำแนกออกได้ ๒ ประการคือ

๑. หลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

การคุ้มครองสิทธิส่วนได้เสียดังกล่าว เป็นเรื่อง ที่ขณะนั้นยังไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า บุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อหาหรือตามฟ้อง การคุ้มครองนี้ได้กระทำกันมานานแล้ว จนเป็นหลักสากลทั่วไป เช่นหลักที่ว่า

ก. บุคคลย่อมไม่ถูกกล่าวหา จับกุม หรือจำคุก เว้นแต่กรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้ และต้องเป็นไปตามแบบ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้

ข. บุคคลไม่ควรถูกลงโทษ นอกจากโดยอาศัยอำนาจกฎหมายซึ่งประกาศใช้ก่อนการกระทำความผิด

ค. บุคคลทุกคนย่อมถือว่ามีบริสุทธิ์ จนกว่าจะถูกพิพากษาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิด

ง. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การในคดีอาญา

จ. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ

ในการต่อสู้คดี

๑. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการประกันตัวในระหว่างดำเนินคดี

การคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเกือบทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย และเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สหประชาชาติได้ดำเนินการอยู่

๒. การคุ้มครองช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

การคุ้มครองช่วยเหลือผู้กระทำความผิด หมายถึงกรณีที่น่าปรากฏจากวิธีการของกฎหมายทางใดทางหนึ่งว่าเป็นผู้กระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาแล้ว แต่จะมีวิธีใดที่จะช่วยเหลือในการแก้ไขปรับปรุงความประพฤติของเขาให้ดีขึ้น และเปิดโอกาสให้กลับเขารวมสังคมในฐานะพลเมืองที่อีกครั้งหนึ่ง

การช่วยเหลือนี้สามารถทำได้หลายระดับในกระบวนการยุติธรรม เช่น

๑. ชั้นอัยการ ซึ่งเป็นผู้พิจารณาจากพยานหลักฐาน การสอบสวนแล้ว เชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง แต่จะยังไม่ฟ้องผู้ต้องหา เพื่อเปิดโอกาสให้กลับตัวเป็นคนดี และมีเงื่อนไขคุมความประพฤติภายในระยะเวลาอันกำหนด ต่อเมื่อประพฤติตัวเป็นคนดีแล้ว ก็จะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องอีกครั้งหนึ่ง

๒. ชั้นศาลซึ่งพิจารณาคดีที่จำเลยถูกฟ้องแล้วว่ากระทำความผิดกฎหมาย การฟ้องและพิพากษาลงโทษจำคุกแต่รอการลงโทษไว้ภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยมีเงื่อนไขคุมความประพฤติเช่นเดียวกัน เช่นตามมาตรา ๕๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

๓. ชั้นราชทัณฑ์ ซึ่งทำหน้าที่คุมขังผู้กระทำความผิด ซึ่งต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษา... ให้มีการพักการลงโทษ (Parole) นักโทษไว้ ปล่อยให้เข้าร่วมสังคมกับคนดีและมีเงื่อนไขคุมความประพฤติการตามที่กำหนด

เห็นได้ว่าการคุ้มครองช่วยเหลือผู้กระทำความผิดในชั้นอัยการ ศาลและราชทัณฑ์นั้น ล้วนแต่ได้นำหลักวิชาอาชญาวิทยามาใช้ให้เป็นประโยชน์มากขึ้น แทนที่จะเหยียบย่ำซ้ำเติมผู้กระทำความผิดให้ต้องเสียนิสัยคน ไม่มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีต่อไป แต่ได้หาทาง

ช่วยเหลือแก้ไขด้วยการ เปิดโอกาสให้เป็นคดีของสังคมและจกให้มีการคุมประพฤติ (Probation) ตามวิธีการที่กำหนด

โดยที่การคุมครองสิทธิส่วนตัวเสียของผู้กระทำผิดในชั้นอัยการนั้น ได้นำมาใช้ในการพิจารณาบังคับคดีว่ากรณีเช่นนั้น ควรจะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้กระทำผิด

ดังนั้น จึงควรพิจารณาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการฟ้องคดีว่ามีอยู่อย่างไร

แนวความคิดเกี่ยวกับการฟ้องคดี

002982

แต่เดิมมีความคิดกันว่า เมื่อปรากฏว่ามีบุคคลกระทำผิดอาญาแล้ว อัยการจะต้องนำตัวผู้กระทำผิดมาฟ้อง เพื่อให้ศาลลงโทษให้ได้ แต่ปัจจุบันนี้มีความคิดว่าการฟ้องคดีอาญาจะต้องคำนึงถึง เรื่องต่อไปประกอบด้วย เสมอ คือ

ประการแรก การฟ้องคดีนั้น เป็นผลดีแก่ตัวผู้กระทำผิดนั้นบ้างหรือไม่ ซึ่งสืบเนื่องมาจากทฤษฎีการลงโทษว่าจะลงโทษเพื่ออะไร

ถ้าเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ก็เป็นการง่าย คือพิจารณาว่ากระทำผิดจริงหรือไม่ ถ้าผิดจริงก็นำตัวไปฟ้องให้ลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิตให้ตายตกไปตามกัน

หรือจะลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันกรกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คือให้เช็ดหลาบและเป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ ไม่กล้าทำผิดเหมือนคนนั้น

หรือจะลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำผิดนั้นเอง ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ว่าการลงโทษไม่ควรจะทำเพื่อแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีการพิจารณาในเรื่องของการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดด้วย เพื่อว่าจะได้กลับตัวเป็นคนดีของสังคม ไม่หวนกลับมากระทำผิดอีก

ปัจจุบันความคิดที่ว่า การลงโทษควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดเป็นที่ยอมรับกันมาก และมีแนวโน้มว่ามีความสำคัญกว่าเรื่องอื่น ๆ เสียอีก

ดังนั้น การฟ้องคดีของอัยการในปัจจุบันจึงต้องคำนึงด้วยว่า การฟ้องนั้นมีผลเป็นการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดหรือไม่ ประการสำคัญที่สุดต้องคำนึงเสมอว่าผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตและอนาคตของผู้กระทำความผิดนั้น ใกล้เคียงกับความผิดที่ได้กระทำให้ไปแล้วหรือไม่

เป็นที่ทราบกันดีว่า ปัจจุบันผู้กระทำความผิดจำนวนมาก มิได้มีจิตใจชั่วร้าย แต่ตามประวัติการศึกษา ความประพฤติ ตำแหน่งหน้าที่การงานในสังคม บุคคลเหล่านี้เป็นคนดี และบางคนก็เคยทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมมาแล้วเป็นอย่างมาก แต่บุคคลดังกล่าวนี้ได้มากระทำความผิดด้วยสาเหตุบางประการ หรือกระทำความผิดกฎหมายบางประเภท เช่น

กระทำความผิดโดยประมาท ซึ่งพบเห็นกันบ่อยครั้งก็คือ การขับรถโดยประมาท

การกระทำความผิดบางอย่างที่มีได้เป็นความผิดในตัวเอง แต่เป็นความผิดเพราะเป็นข้อห้ามของกฎหมาย เช่นมีอาวุธปืนมีทะเบียนของผู้อื่นไว้ในครอบครอง เพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและครอบครัว เป็นต้น

ในกรณีที่ฟ้องไปแล้ว ตมตามทางพิจารณาไต่ความว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลก็ยอมพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และพิพากษาลงโทษ และในคดีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลย แม้ว่าศาลอาจรอลงโทษให้ แต่จำเลยก็ได้เชื่อว่าต้องคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด มีประวัติอาชญากรไปตลอดชีวิต เป็นการทำลายสถานะในทางสังคมของจำเลยมากอยู่ ยิ่งในกรณีที่ผู้นั้นเป็นข้าราชการ ย่อมต้องกระทบกระเทือนไปถึงทางค่านิยมอีกด้วย

ดังนั้น การฟ้องคดีผู้กระทำความผิดด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นผลร้ายแก่ชีวิตและอนาคตของผู้กระทำความผิดมากเกินไป ไม่ใกล้เคียงกับความผิดที่ได้กระทำและไม่ไต่ผลในทางแก้ไขปรับปรุงทางค่านิยมผู้กระทำความผิด เนื่องจากความผิดที่ได้กระทำนั้น

เป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง และระยะเวลาที่ศาลพิพากษาให้จำคุกไม่นานพอที่จะแก้ไขปรับปรุงอย่างไถ่ผล ผลร้ายจึงกลับมีมากกว่าผลดี

ประการที่สอง การฟ้องคดีนั้น เป็นผลที่แก่งคมอย่างใดหรือไม่

การฟ้องคดีผู้กระทำผิดดังกล่าวข้างต้น ไม่คุ้มกับผลเสียที่สังคมได้รับ เพราะทุกฝ่ายต้องเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทำให้คดีกรงศาลโดยไม่จำเป็น ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมในประเทศไทยเองก็ประสบปัญหาเรื่องจำนวนผู้พิพากษามีไม่พอ เพียงกับปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้นทุกที ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานที่ยังแก้ไม่ตก ทำให้คดีค้างพิจารณาในศาลเป็นจำนวนไม่น้อย เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ระหว่างการพิจารณาคดี รัฐต้องสร้างที่คุ้มซึ่งเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ที่ถูกขังระหว่างการดำเนินคดีอาญา เป็นจำนวนมาก จากสถิติที่กรมราชทัณฑ์รวบรวมไว้ จะพบว่าผู้ที่ถูกฝากขังไว้ในเรือนจำระหว่างการดำเนินคดีมีจำนวนมาก ซึ่งจะต้องขังไว้ในเรือนจำ ซึ่งมีผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว จากสถิติของกรมราชทัณฑ์ที่รวบรวมไว้ตามภาคผนวก

นอกจากนี้ การฟ้องคดีเพื่อลงโทษผู้กระทำผิดประเภทดังกล่าวข้างต้น ไถ่ผลในทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมน้อยมาก เพราะบุคคลที่วานี้ ความจริงก็คือพลเมืองดี เพียงแต่ไปกระทำผิดเพราะสาเหตุบางประการ เท่านั้น ไม่มีข้อสงสัยว่าจะกลับไปกระทำผิดอีก

เรื่องที่ว่าสังคมได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินคดีหรือไม่เพียงใดนั้น เป็นที่ยอมรับกับแพร่หลาย กฎหมายบางประเทศที่เพิ่งร่างขึ้นใหม่แทนของเก่า เช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันตะวันตก ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๓๖ ว่าคดีบางประเภท เช่นการหมิ่นประมาท บุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ เบียดข่มขืนผู้อื่น ฯลฯ อัยการจะดำเนินคดีต่อไปต่อเมื่อเห็นว่า เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ ถ้าอัยการเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่สังคม ก็ไม่ต้องดำเนินคดีต่อไป

จากแนวความคิดในเรื่องการฟ้องคดีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงได้เกิดมีวิธีการ "ชะลอการฟ้อง" ขึ้นในกระบวนการพิจารณาความอาญา ชั้นอัยการหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ นอร์เวย์ รวมทั้งประเทศไทย

ความคิดดังกล่าวนี้ได้รับความสนับสนุนจากการประชุมนักกฎหมายทั่วโลก เกี่ยวกับกฎหมายอาญาครั้งที่ ๘ ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ตามที่อ้างถึงมาแล้วข้างต้น ที่ประชุมได้มีความเห็นตอนหนึ่งว่า

"... อัยการอาจสั่งไม่ฟ้อง โดยมิเงื่อนไขบางประการโดยเหตุผลในแง่มนุษยธรรมหรือในแง่สังคม การสั่งไม่ฟ้องในกรณีดังกล่าว อาจมีผลดีในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางครอบครัว ถึงแม้ในกรณีความผิดร้ายแรง การไม่ฟ้องโดยมิเงื่อนไขก็จะทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความเชื่อมั่นตนเอง และเกิดความรู้สึกว้าวยังมีโอกาสอีกครึ่งหนึ่ง ซึ่งเมื่อสมทบกับความรู้สึกว้าวยังมีโอกาสดูจะถูกละเลินเล่อโดยผู้อื่นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ในอันที่จะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ดียิ่งกว่าการลงโทษ และในขณะเดียวกันก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย เราจะตองไม่ประมาดเถาของผลในทางจิตวิทยาของการไม่ฟ้องในกรณีนี้ค่าไป..."^๑

สังเกตว่าที่ประชุมใช้คำว่า "การไม่ฟ้องโดยมิเงื่อนไข" นั้น มีเจตนารมณ์ตรงกันกับวิธีการชะลอการฟ้องของกรมอัยการในประเทศไทย

การแก้ไขปรับปรุงความประพฤติของผู้กระทำผิด ชั้นอัยการโดยการคุมความประพฤติ (หรือชะลอการฟ้อง) นี้ อัยการจะมีอำนาจทำได้เพียงใด ขึ้นอยู่กับวิธีการฟ้องคดีของ

^๑ เมื่อมีการประชุมอัยการทางวิชาการ ซึ่งกรมอัยการได้จัดให้มีขึ้น ครั้งที่ ๓๓ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๑ ได้มีการพิจารณาว่าอัยการจำต้องฟ้องผู้ต้องหาที่มีหลักฐานเชื่อว่ากระทำความผิดทุกกรณีหรือไม่ ที่ประชุมได้ลงมติว่า อัยการไม่จำต้องฟ้องผู้ต้องหาทั้งกล่าวเสมอไป แต่มติที่ประชุมดังกล่าว ยังมีไม่กล่าวถึงการนำวิธีแก้ไขไปปรับปรุงผู้กระทำความผิดมาใช้ในการสั่งคดีของอัยการ คงพิจารณาในแง่ลักษณะคดีเท่านั้นเอง

อัยการในประเทศนั้น ๆ ว่า ได้ใช้หลักไตร่ตรองคือได้ใช้หลักฟ้องคดีตามกฎหมาย (Legality Principle) หรือหลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจ (Opportunity Principle)

โดยที่อำนาจการฟ้องคดีของอัยการเป็นไปในระบบการฟ้องคดีโดยใช้ดุลพินิจ จึงจะไตร่ตรองเรื่องดุลพินิจในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย